

יום עיון בנושא פיקוס השקמה בישראל – סקירה

האנה לב

אגף הייעור קק"ל
hanah@kkl.org.il

בניגוד למיני הבר, פיקוס השקמה הובא לישראל ממזרח אפריקה לפני אלפי שנים. הוא אינו גדל בה בר, והריבוי שלו נעשה על ידי ייחורים. הוא משגשג בעיקר לאורך מישור החוף הדרומי והמרכזי ובבקעה, מאחר שלגידולו דרוש אזור חם ונמוך עם כמות מים גבוהה בקרקע. פיקוס השקמה אינו מייצר זרעים בישראל בשל היעדר הצרעה הייחודית שמאביקה את הפגה שלו. בישראל קיים מין דומה של צרעה בעלת מחזור חיים זהה, והיא מטילה ביצים בתוך הפגה. ההטלה מאפשרת הבשלה, אך לא מתקיימת האבקה שמובילה לייצור זרעים. דרך נוספת, מקוצרת, להבשלת הפגה היא בליסה – פרקטיקה הכוללת חתך קטן בפגה עם כלי ייעודי – שנהוגה כבר מימי התנ"ך.

אחת ההרצאות עסקה בתהליך ההעתקה המורכב של עץ שקמה עתיק שעמד במסלול המתוכנן של הרכבת הקלה בחולון. עצי שקמה יכולים לחדש שורשים במהירות, ועמידותם להעתקה טובה יחסית, כל עוד הדבר נעשה בליווי מקצועי לאורך זמן. למרות זאת, ההעתקה היא תמיד מוצא אחרון. במקרה זה לא הייתה כל אפשרות להזיז את

בחודש מאי 2025 הוביל אגף הייעור בקק"ל יום עיון שעסק בהיבטים השונים של פיקוס השקמה (*Ficus sycomorus*) בישראל. היוזמה להעלות את הנושא לסדר היום הייתה של אלי יזרעאלי, ראש מחלקת גינון ונוף בעיריית אשקלון לשעבר, מתוך צורך לשתף את הציבור באתגרים הכרוכים בשמירה על כאלף עצי שקמה הגדלים באשקלון, וכן רבים נוספים הגדלים בעיקר בשפלה ובמישור החוף, לנוכח לחצי פיתוח ועבודות תשתית גוברות. יום העיון כלל הרצאות וסיור במספר אתרים.

ההרצאות עסקו בהיבטים שונים הקשורים לעצי השקמה: מהיבטים בוטניים ותנ"כיים ועד לתוכניות ניטור ושימור. במושב הראשון נסקרו הביולוגיה של העצים, התפוצה שלהם ומחזור החיים שלהם. ברחבי העולם קיימים 881 מינים של הסוג פיקוס, ובישראל גדלים שני מיני בר: פיקוס התאנה (*F. carica*) ופיקוס בת-שקמה (*F. palmata*) שהוא מין נדיר. לסוג פיקוס יש תכונות מרתקות – כמו נביטה ייחודית והתפתחות פרי בשם 'פגה' (Syconium) שמואבק על ידי צרעה שונה וייחודית לכל מין.

עץ שקמה נוסף, עתיק ויוצא דופן, בחורשת מרגלית באשקלון הוצג למשתתפים. הוא התגלה במקרה בשנת 2022, ולאחר מכן נעדר מסקרי טבע או מרשימת עצים לשימור, כיוון שהשתרע על פני שטח גדול ונרחב שחלק ממנו יועד לבנייה למגורים. לאחר פרסום בכתב עת מקומי החליטה העירייה לשמר את העץ, והמתחם שלו נוקה ותוחם באמצעות בולדרים. כיום העץ נראה חיוני ושמור, ויש לקוות כי ייעוד הקרקע ישונה כדי לאפשר את המשך שימורו של נכס טבע לאומי זה (ראו 'עצים ששווה להכיר' בגיליון זה).

תודות

למארגני יום העיון: ד"ר שני רוהטין-בליץ, נועם לוי וגיל סיאקי על ההזדמנות להתעמק בנושא בעל חשיבות סביבתית וחברתית ועל מימוש הרעיון בזמן קצר.

תוואי המסילה, והוחלט להעביר את העץ – במחיר של כשני מיליון ש"ח – סכום שהיה נמוך מהקנס האפשרי על כריתתו. כך, העץ המרשים הוזז כ-200 מטר ממקומו.

מדובר בעץ בעל ממדים חריגים, והכנתו להעתקה הייתה מורכבת וניסיונית. העץ כלל מספר רב של גזעים ללא גזע מרכזי, ובחפירה באדמה החולית סביבם נמצאו שלוש שכבות שורשים ונכחות של שכבות חרסית שסייעו בייצובם. סביב השורשים נקשרו שקיות מילוי גדולות, והותקנה בהן מערכת השקיה בטפטוף. לצורך ההעתקה נבנו קונסטרוקציית תמיכה וכלוב בגובה 12 מטר, ששימש להרמה ולהורדה. עקב הרוחב החריג של הכלוב נדרשו שתי משאיות להובלה, והמסע ארך כחצי שעה. המשקל הכולל של "חבילת ההעתקה" הוערך בין 400 ל-500 טונות, פי שניים מהממוצע בהעתקות. למרות הקשיים, ההעתקה הצליחה והעץ משגשג.

השקמה באשקלון, מבט מקרוב
צילום: אוסי בנימין